

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

**УКРАЇНСЬКИЙ ВИБІР:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**ПАНДЕМІЯ COVID-19:
УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.
Політико-правовий аспект.**

**ПРЕС – ДАЙДЖЕСТ
I квартал 2021 р.**

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Відділ наукової інформації та бібліографії

*Український вибір:
виклики та перспективи*

**Пандемія COVID-19:
уроки для України.
Політико-правовий аспект.**

**ПРЕС – ДАЙДЖЕСТ
I квартал 2021 р.**

**Запоріжжя
2021**

УДК 616.98:[32+34(477)(048)

П-16

П-16 **Пандемія COVID-19: уроки для України. Політико-правовий аспект** : прес-дайджест. I кв. 2021 р. / КЗ «ЗОУНБ» ЗОР, Від. наук. інформації та бібліографії ; [підгот. Ю.Щеглова ; ред. Т. Пішванова]. – Запоріжжя : [ЗОУНБ], 2021. – 20 с. – (Український вибір: виклики та перспективи).

Прес-дайджест «Український вибір: виклики та перспективи - 2021» присвячений безпрецедентній глобальній проблемі з якою зіткнулося людство - пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Перший випуск видання розглядає політико-правові зміни в Україні та інших країнах світу, зумовлені поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). А саме: проаналізовано деякі аспекти впливу пандемії на розвиток міжнародних відносин, розглянуто резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Глобальна солідарність для боротьби з COVID-19», досліджено вплив COVID-19 на забезпечення національної безпеки України, конституційність обмежень прав і свобод громадян в умовах карантину та роль інформаційно-правового забезпечення у протидії та боротьбі з COVID-19.

Більше посилань на джерела з цих та інших політико-правових питань в умовах пандемії можна знайти в книзі: Світ під час пандемії COVID-19: нові виклики та загрози : Вебліографічний покажчик / КЗ «ЗОУНБ» ЗОР, Від. наук. інформації та бібліографії ; [уклад. Ю. Щеглова]. – Запоріжжя : [ЗОУНБ], 2021. – 100 с. – URL: <https://zounb.zp.ua/wp-content/uploads/2021/03/Kovyd-Pokazhchyk.pdf>

Пода Т. А.

Вплив пандемії COVID-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції

Пандемія COVID-19 стала глобальним викликом для людства – практично на всіх рівнях – як національних, так і міжнародному, та в усіх сферах життя. Не стала винятком і політична сфера.

Пандемія загострила процес усвідомлення проблем, який відбувався давно в системі міжнародних відносин, але саме сьогодні про це заговорили практично всі. Коли світ тільки стикнувся з новим вірусом, то політичні системи зазнали шокового стану. Потім світ пішов шляхом ізоляції, що висвітило дві головні проблеми. Перша - наскільки міцними виявилися союзницькі зв'язки всередині політичних об'єднань. Той же Євросоюз, як наднаціональна структура, зазнав низку поразок перед лицем дій окремих урядів європейських держав: «неотримання Італією на початку пандемії необхідної допомоги з боку ЄС викликало сумніви

щодо європейської солідарності». Країни Півдня звинуватили своїх партнерів із Півночі в недостатній солідарності, висловлюючи побоювання, що без фінансової допомоги ЄС вони не зможуть відновити свою економіку. Отже, ми бачимо ситуацію, коли Європа визнає свою неготовність до глобальних викликів і неспроможність адекватно реагувати на загрози.

Друга проблема – питання ефективності органів влади всередині окремих держав. Річард Хаас – президент Ради з міжнародних відносин (США), дає невтішні прогнози для розвитку міжнародних відносин майбутнього: «внаслідок коронавірусу більшість країн як мінімум на кілька років згорнутья всередину, зосередившись на тому, що відбувається в межах їхніх кордонів, а не за кордоном.... Виникне більш жорсткий опір масштабній імміграції. У країн ослабне бажання і готовність займатися регіональними і глобальними проблемами (в тому числі проблемами кліматичних змін), оскільки вони будуть постійно відчувати необхідність виділяти ресурси на відновлення своїх економік і на усунення економічних наслідків кризи».

Ніколас Бернс, професор школи управління Гарвардського університету, говорить про те, що COVID-19 може стати поштовхом, який назавжди змінить міжнародну систему і наявне співвідношення сил: «Якщо Євросоюз не зуміє надати більш цілеспрямовану допомогу своїм 500 мільйонам громадян, національні уряди в майбутньому позбавлять Брюссель дуже багатьох повноважень». З ним погоджується Стівен Волт – професор міжнародних відносин Гарвардського університету, який зауважує, що «пандемія посилить державну владу і зміцнить націоналізм. Держави всіх типів будуть вживати надзвичайні заходи з подолання кризи, і багато хто не захоче відмовлятися від своїх нових повноважень після її закінчення... COVID-19 створить такий світ, який буде менш відкритим, успішним і вільним».

У цьому ж руслі мислить і Шившанкар Менон, заслужений науковий співробітник Інституту Брукінгса (індійське відділення), який говорить про три очевидні речі, які отримає світ після пандемії:

- пандемія змінить як внутрішню, так і зовнішню політику;
- держави почнуть зосереджувати свою увагу на внутрішній політиці;
- пандемія продемонструвала взаємозалежність світу і змусить держави приділяти більше уваги глобальним питанням.

То якою ж буде світобудова після пандемії коронавірусної інфекції? Однозначної відповіді дати на це питання не може ніхто. Проте можна

окреслити дві основні ідеї. Дослідники, схильні до реалізму, говорять про те, що криза, викликана коронавірусом, незважаючи на свою глобальність, вимагає окремих державних рішень для кожної країни. На їхню думку, зміни, що відбулися за останні кілька місяців, доводять, що сильні країни не допомагають слабким. Тільки у сильних і централізованих держав достатньо можливостей, щоб відповісти на виклик кризи і швидко її здолати. Прихильники даної теорії вважають, що наслідком цієї кризи стане крах основ світової економіки. Іншими словами, посиляться процеси націоналізації, а глобалізація піде на спад, збільшиться роль сильного уряду, описаного Жаном Боденом і його послідовниками.

На противагу їм, послідовники інтернаціоналізму вважають, що – «державо-нація» і принцип національного суверенітету не допоможуть вирішити міжнародні проблеми. Прихильники цієї точки зору сподіваються, що мультилатералізм нарешті замінить унілатералізм на міжнародній арені, міжнародні зв'язки замінять націоналізм. На їхню думку, криза, викликана пандемією коронавірусу, змусить світ задуматися про те, що співпраця є необхідною для вирішення складних проблем і запобігання глобальним катастрофам.

З огляду на невизначеність ситуації, невідомо, чия точка зору переважить і яким буде світовий порядок. Проте реальність є такою, що світ ніколи не буде колишнім після коронавірусу», - писав американський дипломат Г. Кіссінджер ще на початку квітня. В основі нового світопорядку, про який пише Г. Кіссінджер, лежить зниження рівня конфронтації між учасниками міжнародних процесів, а також підвищення ролі окремо взятих держав.

Вісн. Нац. авіац. ун-ту. Серія: Філософія. Культурологія. – 2020. – Т. 32, №. 2. – С. 124-128.

Глобальна солідарність для боротьби з COVID-19

27 березня 2020 року на сімдесят четвертій сесії Генеральної Асамблеї ООН (далі ГА ООН) було ухвалено проект резолюції «Глобальна солідарність для боротьби з COVID-19» (далі – Резолюція), що стало першим серйозним кроком на шляху до об'єднання проти спільної загрози. Оскільки від реальної оцінки нинішньої ситуації та розробленого на її основі плану подальших дій залежить швидкість та ефективність подолання кризових явищ, спричинених COVID-19.

Звертаючись до країн-учасниць, ГА ООН наголошує на тому, що пандемія коронавірусу 2019 (COVID-19) викликає неабияке занепокоєння, оскільки становить загрозу здоров'ю, безпеці та добробуту людей. З початку появи та розповсюдження COVID-19 він не вважався пандемією, проте на сьогодні масштаби цього вірусу сягнули територій більше двохсот країн та спричинили загибель біля двохсот п'яти тисяч осіб (станом на 29 квітня 2020 року), що стало причиною для надання Всесвітньою організацією охорони здоров'я новому вірусу офіційного статусу пандемії.

Окремим пунктом у Резолюції виділено те, що пандемія несе безпрецедентні наслідки, в тому числі, сильний зрив для суспільств та економіки, а також світових подорожей і торгівлі та руйнівний вплив на життєдіяльність людей. Якщо розглядати ці положення на прикладі України, то можна сказати, що вони є повністю обґрунтованими, оскільки поширення вірусу спричинило «застій» у багатьох сферах соціального та економічного життя, що у свою чергу може призвести до глибокої кризи.

Держави мають зосередити ключову увагу на захисті найбільш вразливих верств населення (діти та люди похилого віку), оскільки саме вони перебувають у зоні найвищого ризику та є найчастіше вразливими до інфікування. Окрім цього, відповідно до п. 7 Резолюції, підтверджується прихильність дій з досягнення сталого розвитку, яке, в свою чергу, включає такі глобальні цілі як подолання бідності, міцне здоров'я і благополуччя населення та належні санітарні умови, які зазнали особливої актуалізації в межах протидії COVID-19. Логічним продовженням є наступний пункт Резолюції, який проголошує глобальну співпрацю в контексті сталого розвитку (sustainable development).

В одному із положень Резолюції ГА ООН вказує на необхідності повної поваги до прав людини і підкреслює, що нині немає місця жодній із форм дискримінації, расизму та ксенофобії у відповідь до пандемії. Абсолютна повага до прав людини має бути наявна в будь-якій ситуації, тим паче в такій критичній, яка може зумовити колапс роботи державного механізму та системи національного чи навіть міжнародного законодавства. З цієї причини дуже важливо, щоб впровадження заходів протидії вірусу унеможливило ситуацію з підвищенням посягань на права людини, перевищення посадовими та службовими особами своїх повноважень тощо. Ці негативні наслідки можливо попередити за рахунок дотримання процедури введення карантину тільки в межах, допустимих законодавством, адже тільки в такому разі обмеження прав людини може мати законний характер.

Окрім цього, ГА ООН закликає до посилення міжнародної співпраці щодо стримування, пом'якшення, поглиблення та перемоги над пандемією, в тому числі шляхом обміну інформацією і науковими знаннями. Таким чином, держави-учасниці ООН, зокрема й Україна, можуть підтримувати зв'язок та проводити інформування світової спільноти про досягнення у плані досліджень COVID-19 на національному рівні, що допоможе менш розвиненим та слабким державам не залишитися сам на сам із існуючою проблемою.

Відповідно до пункту 4 Резолюції, ключову роль відіграють «медичні працівники, які перебувають на передовій, медичні працівники, вчені та дослідники, а також інші працівники зі всього світу, які працюють у складних обставинах задля боротьби з пандемією».

Таким чином, даною резолюцією умовно визначено коло суб'єктів, які мають надзвичайно важливе значення при боротьбі з COVID-19:

- 1) медичні працівники;
- 2) вчені та дослідники;
- 3) інші працівники.

При цьому вказано особливу ознаку щодо цих категорій осіб, а саме ті, «які перебувають на передовій», тобто безпосередньо контактують з вірусом (хворі та групи ризику) задля допомоги хворим та розробки препаратів з протидії негативного впливу COVID-19 на організм людини.

Окрім цього, визначено категорію «важкі та складні обставини» («difficult and challenging circumstances»), яка, з одного боку, вбачається відносною і має оціночний характер, однак з іншого – з урахування ознаки «перебування на передовій» вказує на безпосередній контакт з

вірусом, що обумовлює вищевказану складність обставин та через це передбачає підвищений ступінь ризику життю окреслених суб'єктів.

Враховуючи вищезазначене, активізація міжнародного співробітництва згідно Резолюції передбачає інформаційні, медичні, антидискримінаційні напрями тощо. Серед них можна виділити такі як: обмін інформацією, науковими знаннями та кращими практиками з протидії вірусу (п. 5 Резолюції); застосування відповідних рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я (п. 5 Резолюції); зобов'язання допомагати людям та суспільствам, особливо найслабкішим та найуразливішим з них у особливих ситуаціях (п. 6 Резолюції); подолання кризи завдяки лідерству, стійкій глобальній співпраці та солідарності (п. 8 Резолюції); визнання ООН консолідуючою для держав-членів організацією, яка сприяє міжнародному співробітництву в протидії загрози планетарного масштабу (п. 7 Резолюції); мобілізація та координація глобальної реакції на несприятливий соціальний, економічний та фінансовий вплив пандемії на всі суспільства (п. 9 Резолюції).

Експерт: парадигми юрид. наук і держ. управління. – 2020. – № 3. – С. 131-141.

Шевчук О. М.

COVID-19 як загроза національній безпеці України

В Конституції України проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність. Реалізація цієї норми Конституції України – головна мета державної політики національної безпеки. У Законі України «Про національну безпеку України» правова категорія «Національна безпека України» наведена як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз (ст. 1). Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» в ст. 3 категорію «охорона здоров'я» наведено як систему заходів, спрямованих на збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності й соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя. У

статті 3 цього Закону поняття «здоров'я» розкрито як стан повного фізичного, психічного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад. Отже, людина, її життя і здоров'я, недоторканність і безпека є головною метою державної політики національної безпеки.

В Стратегії національної безпеки України 2020 р. серед поточних і прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України визначено поширення коронавірусної хвороби (COVID-19).

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2020 р. № 211, на території України запроваджено карантин, який пов'язаний із заходами запобігання поширенню COVID-19. Порядок установаження карантинних обмежень закріплений ст. 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» і ст. 40 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Карантин стосовно COVID-19 установажується та скасовується Кабінетом Міністрів України.

З початком дії положень Постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2020 р. № 211 передбачено втручання держави у права людини. Основними з них є обмеження стосовно: (1) права на повагу до приватного життя; (2) права на свободу й особисту недоторканність – примусове поміщення громадян в обсервації; (3) права громадян на свободу пересування: заборона для певних категорій переміщуватися через державний кордон і контрольні-пропускні пункти пропуску, скасування транспортного сполучення; (4) права на свободу мирних зібрань – заборона збиратися більш ніж певна кількість осіб; (5) права на освіту – заборона відвідувати навчальні заклади; (6) обмеження права на свободу релігії – заборона проведення релігійних заходів; (7) права доступу до медичної допомоги – тимчасове припинення проведення планових заходів з госпіталізації та планових операцій, крім термінових і невідкладних.

Загрози національній безпеці, пов'язані з поширенням COVID-19, – система чинників, умов і факторів, тенденцій, які створюють небезпеку життєво важливим інтересам особистості, суспільства та держави. У науковій літературі в більшості випадків указується на систему загроз національній безпеці. Наприклад, В. М. Пашков, досліджуючи вітальну безпеку країни, визначає такі її загрози: (1) недостатній рівень фінансової підтримки галузі охорони здоров'я та пов'язану із цим загрозу втрати наукового, людського та інтелектуального капіталу країни загалом

і сфери охорони здоров'я зокрема; (2) занепад виробництва інноваційної продукції й пов'язану із цим загрозу зростання залежності від імпорту медичних засобів, медичного обладнання та наукоємної продукції; (3) зростання рівня тінізації у сфері охорони здоров'я та пов'язані із цим економічні та фінансові втрати від несплати податків, відсутності реінвестування в діяльність закладів охорони здоров'я та загроза існування проблем на фармацевтичному ринку, пов'язані зі збільшенням обігу фальсифікованих лікарських засобів тощо; (4) низький рівень ефективності державного управління та регулювання у сфері охорони здоров'я.

Г. В. Андрощук до актуальних проблемами поширенням COVID-19 у Європейському Союзі вказує такі чинники: (1) збільшення кількості кібератак проти організацій і приватних осіб як результат зростання кіберзлочинності (поширення різних пакетів шкідливих програм); (2) шахрайство (розвиток схем телефонного шахрайства, шахрайства з поставками спиртовмісних гелів і масок); (3) збільшення продажів контрафактної медичної та санітарно-гігієнічної продукції, а також засобів індивідуального захисту тощо.

Також дослідники виокремлюють поширення злочинності, спричиненої розповсюдженням COVID-19 у різних сферах життя людини та суспільства: (1) стрімке збільшення кількості кримінально-карних порушень санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам; (2) зростання шахрайств та обманів, першочергово зумовлених продажем, а також придбанням медичних засобів або засобів індивідуального захисту та продуктів харчування, а також індивідуальних речей, зокрема продажів у мережі «Інтернет» ліків для лікування COVID-19; (3) збільшення випадків мародерства й вандалізму через недостатню охорону приміщень; (4) поширення кіберзлочинності, зумовлене шахрайством у вигляді дзвінків і смс-розсилок про фінансові компенсації державою витрачених на лікування коштів або інших виплат, які мають на меті поширення паніки серед населення; (5) збільшення випадків домашнього насильства в усіх можливих його проявах (сексуальне, економічне, психологічне, фізичне).

Ще однією загрозою, пов'язаною із застосуванням карантинних заходів COVID-19, є витік персональних даних громадян, які перебувають на лікуванні, карантині або самоізоляції. Також держава зобов'язана забезпечувати достовірність та оперативність інформування суспільства про COVID-19. Особливо важливим є недопущення

поширення неправдивої та некоректної інформації про COVID-19. Однак пандемія COVID-19 в інформаційному просторі України супроводжувалася поширенням фейків, пов'язаних із коронавірусом. З метою нівелювання цих процесів МОЗ України опубліковує інформацію про COVID-19, окрім офіційних сайтах, на спеціально створених каналах, таких як Telegram і Viber. Відмітимо, що в ЄС серед заходів запобігання та протидії розповсюдженню поширенню фейків стосовно COVID-19 реалізується План дій проти дезінформації, а також упроваджено Кодекс практики проти дезінформації. Вищенаведені документи та програми доцільно упровадити в національне законодавство.

Отже, серед основних загроз національній безпеці, пов'язаними з поширенням COVID-19, є: (1) недостатній рівень фінансової підтримки у сфері охорони здоров'я; (2) обмежений доступ до медичних послуг; (3) обмеження прав і свобод людини, у тому числі й «право на охорону здоров'я»; (4) збільшення кількості кримінальних порушень санітарних правил і правових норм щодо запобігання інфекційним хворобам; (5) збільшення продажів контрафактної медичної та санітарно-гігієнічної продукції, а також засобів індивідуального захисту; (6) зростання правопорушень (кіберзлочинності); (7) збільшення випадків домашнього насильства; (8) низький рівень ефективності управління з боку держави у сфері охорони здоров'я тощо.

Юрид. наук. електрон. журн. – 2021. – № 1. – С. 210-213.

Тімашов В. О., Севастьяненко О. В., Чепик А. С.

Інформаційно-правове забезпечення протидії та боротьби з коронавірусом в Україні

На жаль, світові проблеми з кожним роком стають усе глобальнішими й охоплюють усі сфери життєдіяльності людини. У 2020 р., на початку нового десятиріччя людство отримало виклик від вірусу гострої респіраторної хвороби COVID-19.

Передусім варто зазначити, що до цього вченим були відомі шість штамів даного вірусу, які вражають людину. Новий, який уперше було зафіксовано в Китаї, – сьомий. Офіційна назва хвороби – COVID-19 (англ. Coronavirus disease 2019) – інфекційна хвороба, яка вперше зафіксована у грудні 2019 р. в місті Ухань та менш ніж за п'ять місяців

охопила майже всю поверхню земної кулі.

Очевидно, що саме зараз важливу роль у протидії та боротьбі з COVID-19 відіграє інформаційно-правове забезпечення, не лише на національному рівні, але й на міжнародному, бо спалах даного вірусу визнаний ВООЗ пандемією, що вказує на те, що він офіційно поширився по всьому світу.

Натепер наявна проблема щодо правдивого інформування населення, тому що в мережі Інтернет існує багато міфів та дезінформації щодо коронавірусу, зокрема про те, як COVID-19 поширюється, про заходи запобігання зараженням вірусом.

Визначальна роль щодо протидії вірусу нового покоління нині належить ВООЗ. Саме дана організація підтримує тісний контакт із міжнародними експертами, урядами та партнерами для швидкого отримання наукових даних про новий вірус, відстеження його поширення й оцінки вірулентності, надання країнам і населенню рекомендацій про заходи щодо захисту здоров'я та попередження поширення спалаху. На офіційному сайті даної організації розміщена інформація стосовно виступів Генерального директора ВООЗ на брифінгах із COVID-19, про наукові дослідження міжнародних експертів у галузі медицини, про міфи та хибні уявлення про вірус та багато іншої корисної інформації.

У відповідь на цю надзвичайну ситуацію із громадським здоров'ям командою Esri Living Atlas та лабораторією прикладної фізики університету Джона Хопкінса була розроблена онлайн інтерактивна інформаційна панель, розміщена Центром системних наук та інженерії (CSSE) в Університеті Джона Хопкінса (м. Балтимор, штат Мерія, США), для візуалізації та відстеження повідомлених випадків захворювання на COVID-19 у режимі реального часу.

У рамках міжнародного співробітництва ЮНІСЕФ – світовий лідер, який просуває та захищає права дітей у 190 країнах, зокрема в Україні, також запустив портал, де можна знайти більше інформації та вказівок щодо COVID-19.

Офіційна інформація про COVID-19 у Мережі шириться досить швидко, як ми бачимо на прикладі міжнародних організацій. Дані суб'єкти міжнародного права публікують відомості щодо вірусу не лише на своїх офіційних сайтах, але й на офіційних сторінках у соцмережах, серед яких Facebook, Instagram, Twitter, YouTube тощо.

Початком формування правового забезпечення щодо COVID-19 в Україні, на нашу думку, варто вважати ухвалення постанови Кабінету

Міністрів України від 11 березня 2020 р. «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», до якої були внесені зміни постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» від 25 березня 2020 р. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», було встановлено із 12 березня 2020 р. до 24 квітня 2020 р. на всій території України карантин.

Також варто зазначити, що уряд нашої держави ухвалив низку законів, що стосуються COVID-19, а саме: закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)», «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» та інші.

Важливу роль у правовому підґрунті щодо регулювання даної ситуації відіграє Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17 березня 2020 р.

Даним Законом передбачається, що порушення правил карантину, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними захворюваннями карається накладенням штрафу на громадян від одного до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на посадових осіб – у розмірі від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Також Закон передбачає зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення і Кримінального кодексу України за порушення правил обсервації, а також за умисне зараження

коронавірусом COVID-19. Також він містить зміни до Митного і Податкового кодексів України, Кодексу законів про працю України й інших законів. Зокрема, у Законі прописується адміністративна відповідальність за самовільне залишення місця обсервації (карантину) особою, яка може бути інфікована хворобою COVID-19, а також підвищення кримінальної – за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням [

Важливим документом є також розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 р. «Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації». Згідно з даним розпорядженням, в Україні було встановлено на всій території режим надзвичайної ситуації до 24 квітня 2020 р. [

Міністерство закордонних справ запустило спеціальну систему «Друг», яка спрощує збір та обробку даних громадян України, які перебувають за кордоном і мають намір повернутися до України в період дії обмежень. У даній системі вказуються інструкції щодо можливих способів повернення в Україну. Також консульства та посольства України за кордоном запустили спеціальну програму «Захист» для тих громадян, які залишилися на території інших держав після закриття кордонів. Дана програма має полегшити комунікацію наших громадян із дипломатичними установами України у країні їх перебування, зокрема передбачається створення спеціальних груп та каналів під назвою «Захист у (назва міста/держави)» у соціальних мережах

Натепер у боротьбі з пандемією важливим чинником є об'єднання інформації та знань на міжнародному рівні. Українські лікарі зіткнулися з COVID-19 уперше, саме тому потребують удосконалення наявних знань у боротьбі з даною хворобою. Нині було запущено українсько-швейцарський проект «Розвиток медичної освіти» спільно з Академією сімейної медицини України. Даний проект передбачає онлайн-курс для медичних працівників первинної ланки, які будуть завантажуватися на спеціальний YouTube-канал. Отже, медпрацівники зможуть ознайомитися з міжнародними настановами й алгоритмами боротьби з пандемією, що дасть змогу проводити лікування хворих ефективніше.

Якщо казати про лікування пандемії в Україні, то натепер Міністерство охорони здоров'я (далі – МОЗ) запровадило єдиний державний протокол лікування хворих на COVID-19, згідно з яким запроваджено чіткий алгоритм призначення та застосування лікарських засобів для лікування груп пацієнтів із підтвердженою коронавірусною

хворобою (COVID-19) у разі середньотяжкого, тяжкого та критичного її перебігу. Також наказом МОЗ України про «Організацію надання медичної допомоги хворим на коронавірусну хворобу (COVID-19)» були закріплені певні положення щодо лікування інфікованих осіб на загальнодержавному рівні. Вони ґрунтуються на оновлених рекомендаціях Всесвітньої організації охорони здоров'я, адаптовані до потреб системи охорони здоров'я України.

Можемо стверджувати, що МОЗ усіма можливими способами намагається забезпечити інформацією щодо COVID-19 не лише медпрацівників, але і звичайних громадян, прикладом цього може слугувати серія відеороликів мультиплікаційного характеру про коронавірус на YouTube, яскраві рекомендаційно-інформаційні таблиці та плакати, що розміщені на сайті МОЗ, офіційних сторінках МОЗ у соцмережах, а також у громадських місцях. Також на українських телеканалах постійно повідомляється про заходи запобігання COVID-19, а також про необхідність перебування вдома з метою зменшення поширення хвороби на території України.

На жаль, навіть під час карантину ми бачимо негативну тенденцію розвитку хвороби, інфікованих осіб стає все більше. Зважаючи на масштабність ситуації, нині не менш важливу роль відіграють органи місцевої влади. Саме тому для інформування громадян про необхідність дотримуватися санітарно-гігієнічних норм і правил, спрямованих на запобігання зараженню COVID-19, у населених пунктах України курсують автомобілі з гучномовцями, які повідомляють про необхідність одягнення захисних масок, дотримання дистанції тощо

Юрид. наук. електрон. журн. – 2020. – № 6. – С. 160-163.

Конституційність обмежень прав і свобод людини в умовах карантину

Конституція України як основний закон, що має найвищу юридичну силу та містить норми прямої дії, гарантує права і свободи людини і громадянина встановлюючи, що «права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» (ст. 21) та «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» (ч.3 ст. 22). Крім того Конституція України у статті 64 регламентує неможливість обмеження конституційних права і свободи людини і громадянина, крім випадків, передбачених Конституцією України - в умовах воєнного або надзвичайного стану. На час дії цих особливих станів можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Водночас, ч. 2 ст. 64 Конституції України містить заборону обмежувати права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55-63 Конституції.

Слід зазначити, що режим надзвичайного стану в Україні не був запроваджений. Вищими органами державної влади України було прийняте рішення обмежитись проголошенням режиму надзвичайної ситуації та запровадженням карантину. Та чи було таке рішення конституційним? Пропонуємо детально розглянути це питання.

Карантинні заходи в Україні були введені Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (далі –постанова № 211) та продовжені Постановою Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 р. № 392 «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (далі – постанова № 392). Нові правила «адаптивного» карантину були запроваджені Постановою Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 641 «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (далі – постанова № 641). Рішенням Уряду від 26 серпня 2020 року карантин

було продовжено до 31 жовтня 2020 року.

Перший етап карантину, що розпочався 12 березня 2020 року та тривав до 24 травня 2020 року, позначився найбільш масштабними та жорсткими обмеженнями прав і свобод фізичних та юридичних осіб. Постановою № 211 було заборонено відвідування закладів освіти її здобувачами (обмежено право на освіту – ст. 539); заборонено проведення всіх масових заходів (обмежено право на мирні зібрання – ст. 39); обмежено роботу контрольно-пропускних пунктів (обмежено право на свободу пересування – ст. 33); встановлено примусове поміщення певних категорій громадян в обсервації (обмежено право особи на свободу та особисту недоторканість – ст. 29); заборонено проведення релігійних заходів (обмежено право на свободу віросповідання – ст. 35); тимчасово припинено проведення планових заходів з госпіталізації та планових операцій, крім термінових та невідкладних (обмеження права доступу до медичної допомоги – ст. 49); припинено роботу торгівельно-розважальних центрів, закладів громадського харчування, транспорту (обмежено право на підприємницьку діяльність та право на працю – ст. 42, 43); заборонено переміщення групою осіб у кількості більше ніж дві особи, заборонено перебувати на вулицях без документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство чи її спеціальний статус, а також перебувати у громадських місцях без засобів особистого захисту – без маски (обмежено права на повагу до гідності – ст. 28) тощо.

Великий суспільний резонанс викликали закріплені Постановами № 211 та 392 норми щодо обов'язкової самоізоляції осіб старше 60 років, яким було заборонено вільно виходити на вулицю, спілкуватися з іншими особами, окрім тих, з якими вони спільно проживають тощо. Така заборона, на наш погляд, містить ознаки дискримінації за віковою ознакою та порушують норму ст. 24 Конституції України, яка гарантує рівність прав громадян, а також обмежує свободу пересування (ст. 33).

Постановою № 641 запроваджено поділ території України на чотири зони («зелену», «жовту», «помаранчеву» та «червону») в залежності від рівня епідемічної небезпеки поширення COVID-19. На всій території України зберігаються загальні обмеження щодо: 1) перебування в громадських місцях без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок; 2) перебування на вулицях без документів, що посвідчують особу; 3) самовільно залишати місця самоізоляції, обсервації; 4) перетин державного кордону України та перетин контрольних пунктів в'їзду на тимчасово окуповані території у

Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя без полісу страхування, що покриває витрати, пов'язані з лікуванням COVID-19 та обсервацією. Найбільш широкий перелік обмежень встановлений для адміністративно-територіальних одиниць «червоної» зони, який у тому числі включає перелічені вище обмеження, що початково були закріплені постановою № 211. До Постанови № 641 були внесені зміни від 27.08.2020 р., якими Уряд поновив обмеження щодо в'їзду іноземців на територію України [

Крім означених заборон та обмежень було запроваджено нові санкції щодо притягнення осіб до відповідальності за порушення карантинних заходів. Закон України від 17.03.2020 р. № 530-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» встановив адміністративну відповідальність за порушення правил щодо карантину людей. Санкція ст. 44-3 КУпАП передбачає накладення штрафу у розмірі від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 17 000 до 34 000 гривень; а для посадових осіб – від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 34 000 до 170 000 гривень). Також були внесені зміни до ст. 325 Кримінального кодексу України, що передбачає відповідальність за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам, з встановленням максимальної санкції за цей склад злочину - позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років. Таким чином, держава встановила нові правила суспільного життя з великою кількістю заборон та обмежень та передбачила засоби впливу на суспільство шляхом примусу.

Уряд приймав вищезазначені постанови керуючись ст. 29 Закону України від 06.04.2000 р. № 1645-ІІІ «Про захист населення від інфекційних хвороб». У законі визначена компетенція Уряду встановлювати та відмінити карантин. В ч. 3 ст. 29 Закону визначаються загальні правила карантину, у тому числі надаються повноваження Кабінету Міністрів України встановлювати тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки.

Поряд із запровадженням карантинних обмежень Уряд здійснив встановлення режиму надзвичайної ситуації, яке відбувалося поступово: спочатку у деяких регіонах України та у м. Києві (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2020 р. № 320-р; від 20 березня 2020 р. № 324-р; від 23 березня 2020 р. № 333-р тощо); а згодом –

оголошення надзвичайної ситуації природного характеру державного рівня (Розпорядження Кабінету міністрів України від 25 березня 2020 р. № 338-р.). Режим надзвичайної ситуації кожного разу встановлювався терміном на один місяць.

На перший погляд Уряд діяв у межах власної компетенції. Проте, фактично було допущено низку порушень. По-перше, необхідно наголосити на зовсім різній правовій природі надзвичайного стану та надзвичайної ситуації (оголошення якої здійснив Уряд України). Ці два правові режими мають різний конституційний статус: на відміну від режиму надзвичайного стану, режим надзвичайної ситуації не визначений Конституцією України, як такий, що може супроводжуватись обмеженням прав і свобод людини!

Окрему увагу необхідно приділити питанню недодержання Урядом процедури введення карантину, передбаченої ч. 2 ст. 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб». Норма закону містить припис: «Питання про встановлення карантину порушує перед Кабінетом Міністрів України центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за поданням головного державного санітарного лікаря України». Головний державний санітарний лікар був призначений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 229-р (у день прийняття постанови № 211), і фактично не міг зробити подання, що і підтверджувало Міністерство охорони здоров'я України у своєму листі.

З огляду на вищевикладений матеріал, очевидно стає неконституційність рішень Уряду. На нашу думку, введенню будь-яких правил карантину, що супроводжуються обмеженням прав і свобод, повинна була передувати конституційна процедура введення надзвичайного стану. Але Постанова Кабінету Міністрів № 641 є чинною (постанова № 211 була скасована рішенням Уряду; також були виключені пункти постанови № 392), а Конституція України покладає обов'язок дотримуватись вимог законодавства. Тому остаточну крапку в означеній ситуації може поставити виключно Конституційний Суд України.

Dictum factum. – 2020. – № 2. – С. 43-51.

ПАНДЕМІЯ COVID-19: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ. Політико-правовий аспект.

**Прес – дайджест
I квартал 2021 р.**

Підготувала: *Ю. Щеглова*
Редактор: *Т. Пішванова*

Наклад 10 прим.
Віддруковано у Запорізькій ОУНБ
просп. Соборний, 142, Запоріжжя, 69095

Відділ наукової інформації та бібліографії
Телефон: (061) 787-53-57
Ел. пошта: bibliograf.zounb@ukr.net, bibliograf@zounb.zp.ua

**ЗАПОРІЖЖЯ
ПР. СОБОРНИЙ, 142
061 787 53 57**

**BIBLIOGRAF.ZOUNB@UKR.NET
BIBLIOGRAF@ZOUNB.ZP.UA**

**FACEBOOK.COM/BIBLIOGRAF.ZOUNB
YOUTUBE.COM/BIBLIOGRZOUNB**

ZOUNB.ZP.UA